

Návrhová část

Verze 1.3

STUDIE MOTIVACE ZEMĚDĚLCŮ K ADAPTACI NA DOPADY KLIMATICKÉ ZMĚNY POMOCÍ KRAJINOTVORNÝCH OPATŘENÍ

Zpracovali

Tamara Meierová, Ph.D., MSc

vedoucí výzkumu

Mgr. Tomáš Chabada, PhD

expert na kvantitativní výzkum

Mgr. Jan Skalík

expert na kvantitativní výzkum

Ing. Václav Zámečník

expert na státní zemědělskou politiku a ochranu přírody

Více na:

lifecoala.cz

OBJEDNATEL

Moravskoslezské Investice a Development, a.s.,
Na Jízdárně 1245/7, Moravská Ostrava, 702 00 Ostrava

ZHOTOVITEL

Česká společnost ornitologická s. r. o., Na Bělidle 34,
150 00 Praha - Smíchov

AUTOR

Tamara Meierová, Tomáš Chabada, Jan Skalík, Václav
Zámečník

DATUM

23. 4 . 2024 (verze 1.3)

**Spolufinancováno
Evropskou unií**

Více na:

lifecoala.cz

OBSAH

Shrnutí návrhové části <i>Jaké jsou příležitosti pro spolupráci na krajinných opatřeních v Moravskoslezském kraji?</i>	7
Summary of the proposal part of the report: <i>What are the opportunities for cooperation on landscape measures in the Moravian-Silesian Region?</i>	8
Zjištění a doporučení	9

Zkratky

KO	krajinotvorná opatření, krajinná opatření
KS	kulatý stůl
KZ	klimatická změna
LIFE	dotační program EU pro podporu projektů na ochranu přírody a klimatu
MAS	místní akční skupiny
MKO	motivace realizovat krajinotvorná opatření
MSK	Moravskoslezský kraj
P	zkratka pro komunikačního partnera/ku ze skupiny zemědělských poradců
SZIF	Státní zemědělský a intervenční fond
SZP	státní zemědělská politika
U	zkratka pro účastníci/ka kulatého stolu
U-Z	zkratka pro účastníci/ka kulatého stolu ze skupiny zemědělců
ZT	zakotvená teorie (metoda zpracování dat)
Z	zkratka pro komunikačního partnera/ku ze skupiny zemědělců

Použité termíny

bariéry

- překážky, které snižují a komplikují realizaci krajinotvorných opatření (KO) či žádoucí spolupráci mezi skupinami, která by mohla zvyšovat vytváření vhodných KO.

krajinotvorná opatření, krajinná opatření (KO)

- synonymum opatření v krajině, termín používaný pro opatření zahrnující následujících opatření: úhor, ochranné pásy kolem vodních toků nebo krajinných prvků, biopás, zatravnění, mokřad, sad nebo agrolesnictví, výsadba stromů a keřů ve volné krajině, plochy pro ochranu čejky, rybník, tůň, polder, průleh nebo zasakovací příkop, odstranění meliorace.

motivace

- motivace lze popsat jako intence či záměr vykonat určité chování (Ajzen, 1991:181) či mechanismy, které transformují lidské potřeby a touhy do konkrétních cílů (Shah, Gardner, 2008).

motivace realizovat krajinotvorná opatření (MKO)

- MKO znamenají v našem pojetí ochotu vytvářet opatření v krajině, přičemž tento zájem může být proměnlivý od slabého až neexistujícího až po velmi silný a stálý (Meierová, Chvátalová, 2022).

spolupráce

- spolupráce mezi skupinami s cílem realizovat KO, v zahraniční literatuře označována termínem kolaborativní partnerství nebo spolupráce pro lepší management přírodních zdrojů či krajiny (Wondolleck, Yaffe, 2000).

NÁVRHOVÁ ČÁST

STUDIE MOTIVACE ZEMĚDĚLCŮ K ADAPTACI NA DOPADY KLIMATICKÉ ZMĚNY POMOCÍ KRAJINOTVORNÝCH OPATŘENÍ

Shrnutí návrhové části

Jaké jsou příležitosti pro spolupráci na krajinných opatřeních v Moravskoslezském kraji?

- (1) **Cílové skupiny se v rámci zemědělských subjektů výrazně liší a lze tak doporučit, před zahájením spolupráce, získání porozumění o jejich rozdílech.** Segmentační analýzou provedenou způsobem k-means jsme identifikovali pět skupin zemědělců, kteří se ve svých postojích, motivacích či bariérách výrazněji vzájemně odlišují. V osobní komunikaci se zemědělci může být praktické aplikovat typologii dle motivační škály “motivovaní zemědělci - skupina s bariérami - demotivovaní zemědělci”, která umožňuje rychlé zprehlednění základních potřeb a situace konkrétního zemědělce.
- (2) **Je vhodné orientovat se v potřebách a bariérách jednotlivých segmentů zemědělských subjektů, což umožňuje cílit intervence se zájmem o posílení realizace krajinných opatření.** Potřeby a bariéry jednotlivých skupin se výrazně liší, nebude tedy úspěšná intervence, která tuto různorodost publika dostatečně nezohlední a nezacílí pozornost.
- (3) **V Moravskoslezském kraji je poptávka řádově stovek zemědělských subjektů po propracovanějším poradenství zaměřeném na krajinné prvky.** Data ukazují, že tuto poptávku by bylo možné využít a saturovat s tím projevované potřeby zemědělských subjektů týkající se poradenství v této oblasti.
- (4) **Při komunikaci se zemědělci je nezbytné zohledňovat jejich časovou vytíženost, pragmatické uvažování a přehlcenost byrokratickými úkony.** Kvalitativní i kvantitativní část šetření se shodují a doplňují v tom, že zemědělské subjekty, které jsou přetížené administrací dotačních titulů a kontrolou provedení jejich prací mají výrazně nižší ochotu se zapojovat do rozvoje krajinných opatření. **Expertíza, empatie, jasná reakce na potřeby zemědělců, pozitivní zpětná vazba a dlouhodobá přínosnost** mohou být pro poradenství v oblasti krajinných opatření klíčové.
- (5) **Klíčová je spolupráce s již etablovanými a důvěryhodnými partnery.** Krajský úřad Moravskoslezského kraje je pro zemědělce důvěryhodným subjektem, který může při vhodném propojení s dalšími institucemi svou důvěryhodnost dále posílit. Aktivní tvorba synergií a komunikacemi s dalšími stakeholdery zabývající se KO, posilování znalostí a kapacit stávajících zemědělských poradců a pomoc s kofinancováním již schválených projektů zaměřených na realizaci adaptačních opatření v krajině, jsou vysoce žádoucí.

Summary of the proposal part of the report: *What are the opportunities for cooperation on landscape measures in the Moravian-Silesian Region?*

- (1) **Target groups differ significantly within agricultural entities, so it is recommended to gain an understanding of their differences before starting cooperation.**
Through a segmentation analysis carried out using the k-means method, we identified five groups of farmers who differ significantly from each other in their attitudes, motivations or barriers. In personal communication with farmers, it can be practical to apply a typology according to the motivation scale "motivated farmers - group with barriers - demotivated farmers", which allows for a quick clarification of the basic needs and situation of a particular farmer.
- (2) **It is advisable to orientate yourself in the needs and barriers of individual segments of agricultural entities, which makes it possible to target interventions with the interest of strengthening the implementation of landscape measures.**
The needs and barriers of individual groups differ significantly, so an intervention that does not sufficiently take into account this diversity of the audience and does not target attention will not be successful.
- (3) **In the Moravian-Silesian Region, hundreds of agricultural entities are in demand for more sophisticated consulting focused on landscape elements.**
The data show that it would be possible to use this demand and thereby saturate the expressed needs of agricultural entities regarding consultancy in this area.
- (4) **When communicating with farmers, it is necessary to take into account their busy schedule, pragmatic thinking and being overwhelmed by bureaucratic tasks.**
Both the qualitative and quantitative parts of the survey agree and complement each other in that agricultural entities that are overloaded with the administration of subsidy titles and the control of the execution of their work have a significantly lower willingness to participate in the development of landscape measures. **Expertise, empathy, a clear response to farmers' needs, positive feedback and long term benefits** can be crucial while providing expert advice on landscape measures.
- (5) **Cooperation with already established and trusted partners is key.**
The Regional Office of the Moravian-Silesian Region is a trustworthy entity for farmers, which can further strengthen its credibility with appropriate connections with other institutions. Active development of synergies and communication with other stakeholders involved in GBI, strengthening the knowledge and capacity of existing agricultural advisors and assistance with co-financing of already approved projects aimed at implementing adaptation measures in the landscape are highly desirable.

Zjištění a doporučení

 1	<p>Potenciál: Vysoký potenciál pro posílení poradenství o adaptačních opatřeních v krajině pro zemědělce. Zájem potvrzen v kvalitativní i kvantitativní části studie</p>
zjištění	<p>Kvantitativního průzkumu se zúčastnilo 317 právnických a fyzických osob podnikajících v zemědělství, kteří mají zájem se vyjádřit k rozvoji krajinných opatření. Kvalitativní části se zúčastnilo celkem 39 osob včetně zemědělců a zemědělských poradců.</p>
doporučení	<p>a) Zaměřit se v navazujících krocích na komunikující skupinu s dostatečným počtem. Ze zhruba 2,9 tisíce subjektů zemědělsky hospodařících v Moravskoslezském kraji byla oslovena polovina, přičemž dotazníkového šetření se v souhrnu zúčastnil zhruba každý pátý oslovený. S ohledem na vyjádřené postoje, potřeby a očekávání v rámci výzkumu, lze tedy očekávat, že v Moravskoslezském kraji je substanciální skupina zemědělských subjektů, kteří by přivítali podporu a konzultaci při realizaci krajinných opatření. Na základě průzkumu lze aproximovat, že počet těchto fyzických či právnických osob se pohybuje minimálně v rozmezí několika set osob. S ohledem na aktuální rozsah této poptávky je tedy vhodné doplnit, uzpůsobit a rozvíjet konzultační či poradenské služby, což dále potvrzují a rozvádí zjištění provedená v kvalitativní části studie.</p> <p>b) Rozvoj poradenství pro zemědělce v oblasti KO doporučujeme vystavět na porozumění: 1/ kvantitativní segmentaci zemědělské populace do pěti segmentů 2/ kvalitativní motivační škále k realizaci KO (zemědělci motivovaní, s bariérami, demotivovaní) 3/ snaze o synergii se stávajícím poradenským systémem, který byl popsán v analytické fázi (viz mapování poradenského sektoru). Pět z šesti oslovených poradců se sídlem v MSK považují KO za přínosná, ale nemají volné kapacity a rovněž praktické zkušenosti, jak pomáhat s jejich tvorbou zemědělcům. Stávající poradci se zájmem o KO, jejichž přehled byl dodán v analytické části, disponují nesmírně cennými zkušenostmi z praxe (dlouhodobý provoz zemědělských podniků, znalost dotací, pravidel a běžných kontrolních mechanismů a také znalostmi limitů a příležitostí stávajícího poradenského systému), které je možné vhodně doplnit a vzájemně se podporovat. Více viz bod 11.</p>

Zkušenost

Známe: úhory, zatravňování, výsadby, ochranné pásy a biopásy

zjištění

Největší zkušenost respondentů je s úhory, zatravňováním, ochrannými pásy, výsadbou stromů a keřů a biopásy. 138 z 317 respondentů uvedlo, že má **osobní zkušenost s realizací tří či více typů krajinných opatření**. Ze srovnávacích analýz plyne jinak i intuitivní závěr, že větší zkušenost s realizací opatření mají zemědělci hospodařící na větší výměře, kteří zemědělství mají jako hlavní zdroj příjmů, kteří mají menší podíl půdy propachtované. Regresní analýza ukazuje, že vyšší počet realizovaných typů opatření ovlivňuje především zaměření na rostlinnou výrobu a dostatečná informovanost.

doporučení

a) Zemědělci bez zkušenosti i s výraznou zkušeností mají nižší potenciál pro bezprostřední příjem poradenství o adaptacích v krajině.

Informace o zapojení respondentů do realizace krajinných opatření zjištěné průzkumem lze srovnat s údaji SZIF o poskytnuté dotační podpoře. Oba zdroje informací přitom konvergují k obdobnému rozložení. Na základě tohoto rozložení je pak možné konzultační a poradenské služby nastavit ve prospěch rozdílných skupin zemědělských subjektů. V rámci průzkumu 16 % respondentů odpovědělo, že nerealizují žádné z vyjmenovaných krajinných opatření. Podíl této části zemědělských subjektů v Moravskoslezském kraji je větší, zároveň se však jedná o nejhůře oslovitelnou skupinu s poměrně nejmenším potenciálem pro změnu jednání na základě omezené intervence. Naopak, zemědělské subjekty sběhlé v realizaci krajinných opatření, tedy ty, které jich realizovaly 5 a více, tvoří 12 % vzorku a potenciálně výrazně menší část celé populace zemědělských subjektů v Moravskoslezském kraji. Ochotu ke spolupráci u této skupiny lze předpokládat za výrazně větší, zároveň však je pravděpodobné, že další zvýšení množství aktivní realizace krajinných opatření je limitované s ohledem na menší velikost této skupiny a zároveň výraznější vyčerpání dosavadních možností realizace krajinných opatření, jejichž vyhledávání se tato část respondentů věnovala již v minulosti.

b) Část zemědělců, která realizovala méně než 4 typy opatření má v tomto směru potenciál pro rozvoj.

V průzkumu zároveň bylo identifikováno 72 % respondentů, kteří realizovali 1 - 4 opatření. Tato skupina je rozsáhlá, již tématem oslovená a zároveň s potenciálem pro další rozvoj krajinných opatření. Na základě reakcí respondentů je přitom zřetelné, že zatravňování, ochranné pásy kolem vodních toků nebo krajinných prvků, výsadba stromů a keřů ve volné krajině a biopásy patří mezi opatření, u kterých budou menší celkové zábrany realizace dané vzájemnou balancí bariér pro realizaci a očekávaných přínosů, než u jiných opatření.

c) Zemědělci s výraznou zkušeností a pozitivní motivací ke KO mohou řešit specifické problémy.

Mezi tyto specifické problémy patří například úbytek biodiverzity na konkrétních stanovištích či zavádění rozsáhlejších, finančně a organizačně náročných opatření. I tato skupina může mít zájem

o kontakt na konkrétní experty, pomoc s přípravou žádostí a kofinancování. Subjekty jako MSID a.s., kraj, poradci či jiné organizace mohou sehrát důležitou roli při propojování zemědělců s vhodnými odborníky.

d) Zároveň sami motivovaní mohou sloužit jako významný zdroj informací.

Jako zdroj informací mohou sloužit nejen pro méně zkušené zemědělce: už realizovaná KO lze přidat do knihovny příkladů dobré praxe (viz bod 7) a dále je propagovat, což může být pro některé zemědělce ze skupiny motivovaných vítaná pozitivní reakce na jejich práci, podporující naplnění jejich potřeby ocenění.

e) Zřízení webového rozcestníku krajinných opatření.

Dále by mohlo být přínosné **zřízení dobře dostupného a přehledného „KO rozcestníku“ na webových stránkách kraje**, který by stručně odkazoval na základní informace o adaptačních opatření a odkazoval na další organizace včetně MSID, které mohou se zaváděním adaptačních opatření pomoci.

zjištění

Motivace

Segmentovaná komunikace bude účinnější

Nejčastějšími motivacemi pro realizaci krajinných opatření byly **zadržení vody v krajině (71 %), zájem o vzhled krajiny (70 %), omezení vodní a/nebo větrné eroze (70 %)**, zvýšení biodiverzity (57 %) a potřeba přizpůsobení se změně klimatu (46 %). Faktorová analýza zároveň ukázala dva silné vzájemně provázané faktory - hodnotovou motivaci a vnější motivaci, která zahrnuje finanční důvody a nařízení ze strany úřadů. Hodnotová motivace je přitom silněji zastoupena u subjektů, které hospodaří v režimu ekologického hospodaření a u zemědělců, kteří nemají zemědělství jako hlavní zdroj svých příjmů.

Celkově hodnotí zkušenost s realizací krajinných opatření jako rozhodně či spíše dobrou 44 % respondentů, což dále výrazně ovlivňuje celkovou motivaci v budoucnu krajinná opatření realizovat. Mezi jednotlivými segmenty nejsou výrazné rozdíly v tom, nakolik vnímají finanční důvody, přínosy pro myslivost a rybářství a zájem od místních obyvatel jako motivaci pro realizaci krajinných opatření. Mezi segmenty respondentů se však výrazně liší vnímání ostatních zdrojů motivace pro realizaci krajinných opatření. Zohlednění těchto rozdílných preferencí při komunikaci týkající se podpory realizace krajinných opatření povede k výrazně efektivnějšímu dorozumění se zemědělci a tím pravděpodobně i efektivnější spolupráci s nimi.

Zájem na zadržení vody v krajině motivuje k realizaci krajinných opatření 33 % „*Informovaných odpůrců*“ (což signalizuje poměrně robustní a účinný způsob segemtnace) , 79 % „*Rezervovaných bez zájmu*“, 61 % „*Rezervovaných se zájmem*“, 76 % „*Neinformovaných podporovatelů*“ a 86 % „*Informovaných podporovatelů*“. Zájem o vzhled krajiny motivuje k realizaci krajinných opatření 41 % „*Informovaných odpůrců*“, 61 % „*Rezervovaných bez zájmu*“, 57 % „*Rezervovaných se zájmem*“, 80 % „*Neinformovaných podporovatelů*“ a 85 % „*Informovaných podporovatelů*“. Zájem o omezení eroze motivuje k realizaci krajinných opatření 41 % „*Informovaných odpůrců*“, 51 % „*Rezervovaných bez zájmu*“, 71 % „*Rezervovaných se zájmem*“, 78 % „*Neinformovaných podporovatelů*“ a 85 % „*Informovaných podporovatelů*“. Zájem o zvýšení biodiverzity motivuje k realizaci krajinných opatření 26 % „*Informovaných odpůrců*“, 39 % „*Rezervovaných bez zájmu*“, 51 % „*Rezervovaných se zájmem*“, 65 % „*Neinformovaných podporovatelů*“ a 75 % „*Informovaných podporovatelů*“. Potřeba přizpůsobení se změně klimatu motivuje k realizaci krajinných opatření 15 % „*Informovaných odpůrců*“, 39 % „*Rezervovaných bez zájmu*“, 35 % „*Rezervovaných se zájmem*“, 51 % „*Neinformovaných podporovatelů*“ a 63 % „*Informovaných podporovatelů*“. Naproti tomu nařízení ze strany úřadů motivuje k realizaci krajinných opatření 59 % „*Informovaných odpůrců*“, 61 % „*Rezervovaných bez zájmu*“, 63 % „*Rezervovaných se zájmem*“, 33 % „*Neinformovaných podporovatelů*“ a 26 % „*Informovaných podporovatelů*“.

doporučení

a) Opatření týkající se vody (modrá infrastruktura) je spojeno s velkou náročností i silnější motivací.

Respondenti průzkumu výrazně preferují opatření, které pomáhají obnovit krajinnou strukturu a zamezit erozi spojené s výsadbami dřevin, či zajistit dostatek vody v krajině. Tyto preference se v návaznosti na to projevují v typech krajinných opatření, na které se zaměřují. Přes zvýšenou organizační i majetkovou náročnost např. budování rybníků, mokřadů a tůní tak toto krajinné opatření je částí respondentů vysoce oceňováno a využíváno, a zároveň **existuje potenciál pro jeho širší implementaci.**

b) Nařízení ze strany úřadů motivuje odpůrce, hodnotová motivace příznivce.

Jednotlivé segmenty výrazně rozdílně vnímají jednotlivé možné zdroje motivace pro realizaci krajinných opatření. Při zohlednění těchto rozdílů a segmentaci komunikace vůči jednotlivým cílovým skupinám tak lze dosáhnout efektivnějšího dorozumění s jednotlivými skupinami zemědělců.

c) Odlišovat kvalitu motivace v přímé, osobní komunikaci (face-to-face) se zemědělci dle motivační škály.

1. Skupina demotivovaných: v současnosti se soustředí na jiné problémy, než jsou opatření v krajině, která v současnosti spíše odmítají, či jim nepřijdou prioritní. KO realizovaná v reakci na opatření povinná dle SZP, nebo na extrémní události (eroze, bleskové povodně).

Nabízení informací o KO nebo pomoci s jejich zaváděním v tomto případě není smysluplné. Na druhé straně kontakt s touto skupinou může přinést větší pochopení a přehled o problémech, které řeší zemědělci nevěnující se zavádění KO. Je důležité, aby také zemědělci z této skupiny viděli zájem o své názory a měli možnost empatické komunikace týkající se nejen krajinných opatření.

2. Skupina s bariérami k realizaci KO: o realizaci uvažují, nicméně ze svého pohledu naráží na nepřekonatelné překážky, příprava realizace je odkládána. Pokud je se zemědělcem z této skupiny vybudována dostatečná důvěra (což může, ale nemusí to být snadné), mohou dospět do fáze, kdy chtějí KO řešit a mají zájem o radu z dané oblasti. V takovém případě je potřeba být vybaven dostatečným know-how nebo postupy, jak potřebné informace včas získat.

3. Motivovaní: Je zřetelná silná vnitřní motivace zlepšovat stav krajiny a/nebo pomáhat přírodě. Opatření v krajině považují za užitečná, začleňují je sami, dobrovolně a dlouhodobě do obchodního modelu svého podniku, ač výběr KO a způsob začlenění se liší. KO bývají také zdrojem příjmů nebo předpokládaných příjmů (sady, agrolesnictví, TTP).

Dle získaných dat lze podpořit kofinancováním, propojováním na další odborníky a podobně jako u dalších pomocí se snížením administrativní náročnosti přípravy KO.

Kvalitativní dotazování zaměřené na postoje Potenciál pro konzultační služby

zjištění

Dle respondentů se tématu krajinných opatření týká **nedostatek informovanosti, špatné zacílení dotační politiky a titulů, řada omezení a administrativní náročnost**. Ve výzkumu jsme zaznamenali více případů, kdy zemědělec o přípravě KO uvažoval, ale nevěděl, jak postupovat, a realizaci z důvodu nedostatku vhodné pomoci, která by reagovala na jeho situaci, odkládal.

doporučení

a) Reflektovat hlavní připomínky zemědělců a jejich celkové postojové naladění.

Z kvalitativní analýzy odpovědí respondentů vyplývají administrativní nároky zpracování dotačních žádostí pro realizaci krajinných opatření jako zcela klíčová bariéra celého procesu. Respondenti zároveň na různých konkrétních zkušenostech popisují situace, které vnímají z hlediska nastavení dotační podpory jako kontraproduktivní. Zvláště u menších zemědělců je rozšířená praxe, kdy administrativní procedury spojené s LPIS a žádostí o dotace jsou zpracovávány v součinnosti s pracovníky SZIF. **Další posílení této spolupráce zacílené konkrétně na dotační tituly podporující krajinná opatření by tak zřetelně usnadnilo jejich implementaci a pomohlo oslabit výraznou bariéru pro jejich rozšíření.**

b) Při osobní komunikaci a poradenství důsledně zohledňovat potřeby a aktuální situaci zemědělců.

Empatické naslouchání má v první fázi, kdy ještě není vytvořena důvěra, vyšší důležitost, než nabízení rad.

Velmi pozorné sledování toho, čemu zemědělci věnují pozornost a v čem spatřují bariéry, a ověřování, zda jsme pochopili smysl řečeného, je zásadní pro pochopení situace a navázání kvalitní empatické komunikace. Reagovat na to, co komunikační partnerka/partner říká (jít po významu řečeného a míře ne/naplnění potřeb dotyčného zemědělce) je dalším, velmi vhodným, krokem. Zásadní je nesnažit se nikomu nabízet či nutit hotová řešení – vysoce problematické je nabízet zemědělcům a jiným stakeholderům „předpřipravená“ řešení bez dostatečného pochopení situace dotyčného/ho a bez zeptání se, zda mají o radu zájem. Naslouchání pomáhá vybudovat dostatečnou důvěru potřebnou pro otevřenou diskusi o řešení. V případě odmítavé reakce na dotaz ohledně pomoci nebo nabídku pomoci je namístě respektovat i tuto reakci komunikačního partnera – možnost se svobodně rozhodnout a využít jen tu pomoc, o kterou má zájem, je důležitým aspektem kvalitního poradenství. Empatická reakce na odmítnutí pomoci nechává otevřené dveře pro další spolupráci, pokud se komunikační partnerka/partner rozhodne, že poradenství potřebuje.

Další doporučení k poradenství v oblasti KO je k dispozici v bodech 11 a 12.

Sémantický diferenciál Užitečná, ale drahá

zjištění

Přestože 67 % respondentů považuje krajinná opatření za spíše či zcela užitečná, pouze **14 % respondentů je považuje za spíše či zcela levná. Respondenti rovněž považují realizaci krajinných opatření za složitou, spíše než jednoduchou.**

Zemědělci, pro které není zemědělství hlavním zdrojem příjmů, přitom hodnotí z těchto hledisek krajinná opatření výrazně pozitivněji. V kontextu toho rovněž významně klesá pozitivní vnímání krajinných opatření spolu s tím, jak u respondentů roste celková obhospodařovaná plocha.

Naopak zemědělci, kteří hospodaří v režimu ekologického režimu hospodaření, projevují na sémantickém diferenciálu pozitivnější postoje vůči krajinným opatřením. Tato vazba je do určité míry spojena i s tím, že v ekologickém režimu hospodaření nejsou registrovány největší obdělávané plochy respondentů výzkumu.

Za spíše drahá považují krajinná opatření v průměru reprezentanti všech segmentů, a to v rozmezí od jejich 53 % u „Informovaných podporovatelů“ po 71 % u „Informovaných odpůrců“.

V ostatních pociťovaných charakteristikách krajinných opatření se již jednotlivé segmenty liší. Zatímco 52 % „Informovaných odpůrců“ je považuje za spíše zbytečná, 70 % za složitá a 43 % za ošklivá, u „Informovaných příznivců“ je 88 % považuje za užitečná, 41 % za složitá a 76 % za hezká. .

doporučení

a) Zaměřit se na způsob realizace, který neomezuje výnosy.

Dotazovaní zemědělci jsou všeobecně – až na velmi nečasté výjimky – přesvědčeni o vysokých vstupních i udržovacích nákladech spojených s krajinnými opatřeními. Tyto náklady zahrnují ušlý zisk, administrativní náklady, náklady spojené s existencí krajinných opatření na ostatní obhospodařované ploše a podobně. Celkově lze považovat ekonomické hledisko v uvažování dotazovaných zemědělců o krajinných opatřeních za velmi výrazné. Při návrhu služeb a opatření pro zemědělce je tak vhodné se zaměřit na takové nástroje a opatření, které přímo reagují na hlavní výhrady a bariéry. **Například návrh krajinných opatření takovým způsobem, který zároveň v minimální míře omezuje výnosy či nároky na jiné dotace, by byl zřetelně velkou částí dotazovaných velmi ceněn.**

b) Možnou alternativou je integrace KO, které generují zisky (např. agrolesnictví), do business modelu konkrétního podniku, což obvykle vyžaduje značné znalosti a také vysokou vnitřní motivaci podnikového vedení.

Záměr realizovat krajinná opatření Zeleň lze řešit bezprostředně, vodu spíše dlouhodobě. Potřebnost dlouhodobé interakce a spolupráce

zjištění

V horizontu dvou let zemědělci častěji zvažují realizaci úhorů, výsadby stromů a keřů, ochranných pásů kolem vodních toků nebo krajinných prvků, zatravnování či biopásů. Tento výčet je přitom zřejmě do značné míry ovlivňován aktuálními požadavky základních plateb dle Strategického plánu Společné zemědělské politiky. **Hospodaření s vodou v krajině a sadaření je spojováno s dlouhodobějším plánováním.**

V rámci faktorové analýzy vystoupily celkem tři faktory - první tvořeny podmíněnými opatřeními, druhý běžnějšími opatřeními a třetí neběžnými opatřeními. Záměr realizovat krajinná opatření na základě srovnávacích analýz jasně roste spolu s velikostí obhospodařované plochy či u zemědělců, kteří mají zemědělství jako profesi. Týká se to zejména podmíněných opatření. Tato vazba je do značné míry logická, přitom zároveň zemědělci hospodařící na větší výměře mají v průměru negativnější postoj k realizaci krajinných opatření.

Záměr vytvořit mokřad, polder, průleh, zasakovací příkop, plochu pro ochranu čejky či odstranit melioraci je velmi málo častý.

Při segmentační analýze se ukazuje, že „Rezervovaní se zájmem“ a „Neinformovaní podporovatelé“ mají v průměru záměr zrealizovat mírně více opatření, než-li „Informovaní podporovatelé“.

doporučení

a) Složitější opatření vyžadují delší časové měřítko příprav.

Výsledky průzkumu indikují a zdůrazňují skutečnost, která není příliš komplikovaná, nicméně při plánování veřejných služeb se s ní obvykle nepočítá: příprava dlouhodobých a krátkodobých projektů na tvorbu krajinných opatření vyžaduje rozdílné složení kompetencí, typů aktérů a celkové komplexity. Při technické a administrativní podpoře krajinných opatření, zaměřených například na výsadby, je možné počítat s časovým horizontem 1 - 3 roky, zatímco u projektů zaměřených na realizaci vodních děl či mokřadů a případně i rušení meliorací, je zapotřebí služby plánovat spíše v horizontu 3 - 7 let. **Dlouhodobější projekty jsou přitom spojené s menším množstvím žadatelů, zároveň nabízejí potenciálně dlouhodobý efekt a stabilnější spolupráci s jejich realizátorem.**

b) Zvýšení informovanosti bez řešení bariér nemusí stačit.

Někteří respondenti s vyšší mírou informovanosti o opatřeních vykazují zároveň záměr jich realizovat méně. Pouhé zvýšení informovanosti o možnostech realizace krajinných opatření nemusí být dostatečné ke zvýšení míry jejich realizace. Pro posílení realizace krajinných opatření je zapotřebí souběžně s poskytováním informací i nabídnout zemědělcům způsoby a služby, které reagují na jimi pociťované bariéry pro realizaci opatření.

c) Dlouhodobé zavádění KO u skupiny zemědělců s bariérami vyžaduje dlouhodobou interakci a spolupráci.

Na rozdíl od informování, které se dá charakterizovat spíše jednosměrným tokem informací, spolupráce vyžaduje oboustrannou interakci. **Data z kulatých stolů a předchozí výzkumy indikují, že u části podniků je potřebná externí asistence (poradenství) v kombinaci s názornými příklady fungujících opatření (vč. jejich ekonomické stránky) u jiných podniků (více viz body 1 a 11).**

Bariéry v realizaci Cestu k opatřením blokují administrativní a realizační bariéry

zjištění

Realizaci krajinných opatření dle dotazovaných nejvíce **brání složitá administrace, finanční náročnost na vlastní zdroje, náročnost splnění podmínek pro dotaci, problém realizace na pronajaté půdě a riziko penalizace při kontrole**. Výčet předložených bariér tvoří dva faktory – administrativní bariéry a realizační bariéry. Realizační bariéry o něco výrazněji pociťují zemědělci, pro něž je zemědělství hlavním zdrojem příjmů.

Tyto skupiny překážek se ukazují velmi často i na základě vyhodnocení kvalitativních výpovědí respondentů, jsou jimi tedy evidentně silně pociťované. Dotazovaní výslovně upozorňovali na komplikovanost či přímo kontraproduktivnost některých podmínek, které je nutné dodržet při využívání zemědělských dotací. Realizační bariéry pociťují o něco častěji respondenti, pro které je zemědělství hlavním zdrojem příjmů.

Administrativní bariéry jsou u všech segmentů respondentů přítomny pociťovány výrazněji než realizační bariéry. Toto je zřetelně ovlivněné i tím, že ne všichni, kteří vnímají administrativu spojenou s realizací krajinných opatření jako výraznou bariéru se pak skutečně dostanou k jejich realizaci, což vnímání problematičnosti jejich terénní realizace oslabuje.

doporučení

a) Odstraňovat bezprostřední problémy se týkají administrace žádostí a financí

Jelikož více než 60 % respondentů konzistentně ve všech vytvořených segmentech zemědělců považuje administraci žádostí za zábranu realizace opatření, je zaměřením na snížení problémů s vyplněním a vykázaním dotačních žádostí smysluplné bez ohledu na výběr cílového segmentu zemědělců. Náročnost na vlastní zdroje pociťuje pak jako bariéru 77 % respondentů v segmentu „Neinformovaní podporovatelé“, výrazně více než v jiných segmentech. Pokud budou krajinná opatření vnímána jako nákladná, nebo složitá, bude toto vnímání ztlačovat možnosti jejich zavádění do praxe.

b) Zaměřit se na dlouhodobé majetkové překážky.

Majetkové vztahy jsou významnou bariérou pro realizaci krajinných opatření na výrazné části obhospodařované zemědělské plochy. V návaznosti na předchozí doporučení vyplývající z tohoto průzkumu je tak podstatné u zájemců o realizaci krajinných opatření systematicky pracovat s možnostmi, prostřednictvím kterých mohou získat povolení k umístění krajinných opatření od majitele pozemku. Dále doporučujeme uvážit pilotování finančního instrumentu podporující výkup pozemků pro účely KO, který by navazoval např. na dotace poskytované v rámci OPŽP.

c) Vytvořit knihovnu typických postupů zavádění KO.

Pro část poradců i zemědělců nejsou dobře dostupná řešení typických problémů vyvstávajících při rozhodování a realizaci KO. V řadě případů nemají kapacitu řešení sami aktivně hledat, ani znalosti je zavádět, a to včetně majetkových překážek a nutné administrace. Pokud zemědělci nebo poradci projeví zájem o poradenství (pokud zájem nemají, opatření

jím nenutíme, viz bod 4), doporučujeme mít zmapované a zaznamenané typické postupy přípravy a realizace vybraných KO, o která zemědělci mají větší zájem, dostatek kontaktů na specializované organizace a profese (např. specialisté zabývající se chráněnými a vzácnějšími druhy, agrolesnictví, vodní hospodářství) a v případě zájmu veřejnou databázi příkladů opatření a to i pro různé typy podniků (např. velké podniky a rodinné farmy).

Krnov. CC BY 2.0 DEED, Herbert Frank

Kvalitativní dotazování zaměřené na bariéry Preference snadných kroků bez závazků

zjištění

Dotazovaní považují zavádění krajinných opatření za nutné z hlediska stavu i adaptace krajiny, **dotace tento cíl ale v jejich vidění efektivně nepodporují.**

V kvalitativní části výzkumu se opakovaně ukazovala potřeba respondentů reagovat na neuspokojivý stav krajiny. Dotační tituly spojené s řadou bariér k tomu pro významnou část z nich přitom nepředstavují vhodný způsob.

doporučení

a) Chybí osvěta o opatřeních nespojenými s dotacemi a závazky. Dotační politika státu je v perspektivě velké části oslovených zemědělců nedokonalá, často podlamující cíle, kterých chce deklaratorně docílit. Bariéry spojené s tvorbou krajinných opatření s dotačním příspěvkem tak relevantní část dotazovaných považuje za natolik rozsáhlé, že přistoupila k realizaci opatření bez dotační podpory. **V tomto kontextu by bylo možné konzultovat krajinná opatření, která jsou snadno realizovatelná a nepřinášejí ekonomické ztráty, ale ani závazky spojené s dotační podporou.** Rozsah zájmu o tyto služby nebyl blíže zjišťován, nicméně zvýšený počet odpovědí indikuje, že je v tomto tématu dosud nevyužitý potenciál.

b) Naslouchání a pomoc se zpracováním frustrací z dotací. Toto je jednou z mnoha oblastí, ve které může vhodně vedené poradenství přinést zemědělcům hodnotu, se kterou se ve své profesi běžně nesetkávají, a činit je ještě hodnotnějším. Poradenství s vysokou pravděpodobností nemůže nahradit práci odborníků-psychologů zabývajících se zvládáním emocí a náročných situací ani to není jeho cílem, nicméně může přinést zemědělcům formu kontaktu, ve kterém se budou cítit vnímání a chápání, a posilovat naplnění potřeby smysluplnějších vztahů a většího smyslu z práce.

Poptávka po informacích Segmenty zemědělců se liší v míře poptávky po informacích a poradenství

zjištění

Výrazná většina (70 %) dotazovaných by uvítala více informací o možnostech realizace krajinných opatření. Přitom se pouze 35 % dotazovaných cítí dobře informovaných o možnostech realizace krajinných opatření.

Když se respondenti vyjadřovali otevřeně, někteří psali o tom, že „uvítáme více informací a podnětů“, stěžovali si na to, že panuje „špatná informovanost ze strany úřadů“. Někteří uváděli, že chybí poradenství „Někdo, koho bych vzal na konkrétní pozemky, kdo by mi řekl, jak kterou situaci řešit.“ Při zaměření jejich vyjádření na bariéry v realizaci krajinných opatření se nedostatečná informovanost rovněž opakovala jako výrazný problém, například spolu s tím, že „chybí i cílená osvěta nejen na zemědělce, ale i vlastníky půdy“.

Pociťovaný dostatek informací o možnostech realizace krajinných opatření se přitom při obou regresních analýzách ukázal jako pozitivní faktor pro jejich uskutečnění. Zatímco 66 % respondentů zařazených do segmentu „Informovaní odpůrci“ pociťuje dostatek informací, v segmentu „Rezervovaní bez zájmu“ to jsou 2 %. Zástupci těchto segmentů vůbec neprojevují zájem dozvědět se více o možnostech realizaci KO.

Naopak v dalších segmentech třech jednoznačně převládá zájem o zvýšení informovanosti. V segmentu „Informovaní podporovatelé“ je 13 % respondentů indiferentních k novým informacím, jinak je ovšem poptávka po nich projevovaná téměř všemi. Celkem 78 % respondentů v segmentu „Informovaní podporovatelé“ spíše nebo rozhodně pociťuje dostatek informací. Respondenti v segmentech „Rezervovaní se zájmem“ a „Neinformovaní podporovatelé“ naopak dostatek informací prakticky vůbec nepociťují.

doporučení

a) Nenaplněný zájem o informace představuje příležitost.

Přestože v dotazníkovém šetření lze očekávat výraznější zastoupení respondentů se zájmem o téma, a tedy i vyšší informovanost, nežli je v průměru populace průzkumu, dotazování vyjádřili zájem o větší množství informací a výrazná část z nich se nepociťovala o tématu dostatečně dobře informovaná. Pro dosažení vyšší informovanosti o opatření není nezbytné vzbuzovat zájem o informace například propagací či komunikačně marketingovou kampaní, lze využít již existujícího zájmu.

b) Jednotlivé segmenty se liší ve své poptávce po informacích.

Při snaze o komunikaci krajinných opatření bude zřejmě účinnější se zaměřit na takové segmenty zemědělců, které o poskytnutí informací mají zájem. Spíše než se tedy zaměřit na „*Informované odpůrce*“ či „*Informované podporovatele*“ tak může být smysluplná orientace na „*Neinformované podporovatele*“ či „*Rezervované se zájmem*“.

Důvěra ve zdroje informací Krajský úřad jako důvěryhodný partner ve vazbě na SZIF a ministerstva

zjištění

SZIF, Ministerstvo zemědělství, vědci a výzkumníci a Ministerstvo životního prostředí jsou mezi nejdůvěryhodnějšími subjekty z pohledu poskytování informací o krajinných opatřeních. Faktorovou analýzou všech předložených zdrojů informací jsme z hlediska důvěry v subjekty identifikovali jejich čtyři skupiny: 1) subjekty ochrany přírody, 2) ministerstva, krajský úřad a SZIF, 3) velká profesní sdružení a 4) jiní zemědělci, poradci a Asociace soukromého zemědělství. Zemědělci pro něž je zemědělství hlavním zdrojem příjmů mají obecně mírně nižší důvěru k daným aktérům, ekologičtí zemědělci naopak mírně vyšší.

Segmentace respondentů je založená mimo jiné právě na celkové důvěře v různé subjekty jako zdroje informací. Konkrétně pro Krajský úřad Moravskoslezského kraje je přitom patrné, že představuje aktuálně důvěryhodný zdroj informací především pro segmenty respondentů nazvané „Rezervovaní se zájmem“, „Neinformovaní podporovatelé“ a „Informovaní podporovatelé“ v nichž již krajskému úřadu v této věci důvěřuje 45 % - 67 % respondentů. Naopak v segmentech „Informovaní odpůrci“ a „Rezervovaní bez zájmu“ důvěřuje krajskému úřadu pouze pětina.

doporučení

a) Provázat komunikaci se SZIF, ministerstvy a vědci.

S ohledem na skutečnost, že pro dotázané respondenty patří mezi nejdůvěryhodnější zdroje informací o krajinných opatřeních vědci, výzkumníci a státní instituce přímo spojené s poskytováním dotační podpory na realizaci krajinných opatření (SZIF, Ministerstvo zemědělství, Ministerstvo životního prostředí), je vhodné při komunikaci o těchto opatřeních využívat přímo údaje od těchto subjektů a dále na jejich činnost navazovat a odkazovat. Krajský úřad je již v současnosti vnímán ve vazbě na tyto instituce, což ukazuje faktorová analýza dat. Hlubší provazbu komunikace krajinných opatření Krajského úřadu Moravskoslezského kraje a jeho organizačních složek na tyto aktuálně nejdůvěryhodnější zdroje informací, tak budou zemědělci pravděpodobně vnímat jako přirozenou a může důvěryhodnost Krajského úřadu Moravskoslezského kraje v tomto tématu dále posílit.

b) Zaměřit se na již tématem oslovené skupiny zemědělců.

Téma zemědělských dotací je značně polarizujícím tématem v zemědělské veřejnosti. Dosáhnout většího efektu kontaktem se skupinami, které projevují nedůvěru, může být v počátečních fázích komunikace velmi obtížné, zvláště pokud v komunitě zemědělců již nemá aktér vytvořené širší vztahy. Přestože tak může být strategicky a věcně velmi významné oslovit nyní nedůvěřivé (označené v naší analýze jako „Informovaní odpůrci“ a „Rezervovaní bez zájmu“), úspěch a účinek tohoto oslovení bude výrazně vyšší, pokud k němu obrazně otevřou dveře již úspěchy ve spolupráce s více nakloněnými skupinami zemědělců.

c) Příležitost etablovat se jako důvěrný zdroj informací se specifickou přidanou hodnotou.

Přidanou hodnotu zemědělci mohou vnímat v mnohém: **Empatie, kvalitní komunikace, partnerství, expertíza, propojování s dalšími skupinami a kofinancování.** Kromě empatické komunikace a partnerského přístupu, který preferuje dobrovolnost, ne nátlak (včetně integrace do stávajícího

systému poradců, tedy jeho doplňování) je vhodné podnikat konkrétní kroky vedoucí ke kofinancování zakládání a údržby KO, kofinancování parcel pro KO, dodávání kvalitní expertízy týkající se KO. V řadě případů bude potřeba doporučovat konkrétní odborníky s expertízou v oblasti biodiverzity, vodního hospodářství a dalších témat. Zde může vzniknout velmi dobrá synergie s dalšími organizacemi se zájmem podporovat tvorbu KO.

Spolupráce – dosažení společných cílů Synergie se stávajícími poradci a dalšími organizacemi

zjištění

Řada organizací působících v MSK a část poradců má zájem o spolupráci v oblasti KO, pokud budou podmínky spolupráce považovat za příznivé: jedná se o místní akční skupiny (MAS), sdružení zabývající se ochranou přírody (Arnika, ČSOP, Hnutí Brontosaurus), ornitologové, organizace zabývající se agrolesnictvím a další

doporučení

Řada organizací má zájem o spolupráci a tvorbu případných synergií v řešení KO a jejich šíření mezi zemědělci na území kraje, nicméně v rámci studie nebyl nalezen subjekt, který by měl zájem společné úsilí koordinovat.

Doporučujeme stakeholdery, kteří se účastnili rozhovorů, pravidelně kontaktovat, či pořádat v pravidelných intervalech networkingové schůzky. Výše jmenovaní stakeholderi se specializují na specifické fáze zavádění KO nebo na vybrané typy opatření a jejich propojení vykazuje značný potenciál, také s ohledem na další typy projektů, které by potenciálně mohly vytvářet KO v intenzivně zemědělsky obhospodařované krajině (např. využití biomasy z agrolesnictví pro lokální zelenou energii, jakou disponuje například obec Hostětín).

Je potřeba mít na zřeteli, že stakeholderi jsou vytížení: **mají zájem o spolupráci, která jim nabídne konkrétní výsledky a nejlépe dodatečné financování jejich aktivit** týkající se adaptací v krajině. Také ocení smysluplné, přátelské vztahy s jinými organizacemi a větší důvěru, která se odráží v dodržování slibů a konkrétních akcích, které je pro ně koordinující subjekt ochoten podniknout.

Charakteristiky poradenství Aspekt důvěry a tranziční plány

zjištění

Důvěra je jednou z klíčových podmínek pro uvažování o předpokládaném poradenství, testování a zavádění nových postupů, a to včetně KO.

Doporučení

a) Důvěryhodnost a expertíza

Důvěryhodnost a expertíza, kterou zemědělci přisuzují konkrétnímu odborníkovi nebo organizaci, může mít zásadní vliv na to, kolik času pak zemědělci (obzvláště skupina s bariérami) věnují uvažování o komunikaci s daným subjektem. **Důvěru lze budovat důslednou a konkrétní akcí na potřeby ať už zemědělců či jiných skupin, které zmiňují ať už přímo, či nepřímo.**

Aspekt důvěry může být vytvořen snáze v případě, že dotyčný nemá s danou organizací žádné předchozí zkušenosti, než pokud má zkušenosti negativní, a dále pokud dostane od dané organizace konkrétní pomoc s problémem, který řeší, přínosné informace, či přínosnou komunikaci podporující smysluplné vztahy. **Popis konkrétních případů zachycených v rámci studie je představen v analytické části (vznik ochoty dvou zemědělců U_Z1 a U_Z2 více spolupracovat s MSID na tvorbě KO a také jednoho starosty).** I drobná poptávka po informacích znamená příležitost prokázat expertízu v dané oblasti a prostřednictvím smysluplné komunikace rozvinout spolupráci či vytvořit budoucí příležitost: typicky zemědělec uvede, že je ochoten o KO uvažovat, pokud za ním někdo přijede po předchozí domluvě na farmu, probrat s ní/ním danou problematiku jako partner a navrhnout mu něco, co by dávalo smysl z hlediska provozu podniku. **Je důležité mít realistická očekávání a nepředpokládat bleskovou transformaci podnikového modelu směrem ke KO u podniků, které projevily prvotní zájem o větší zavedení KO.**

b) Tranziční plány

Dále je možné pro vnitroorganizační účely **vytvořit přibližné tranziční plány** pro skupiny demotivovaných zemědělců a zemědělců s bariérami, které ilustrují možnou cestu směrem k většímu pochopení významu KO v krajině a postupné zvyšování vnitřní motivaci k realizaci. V předchozím výzkumu (Meierová, 2022 a Meierová, Chvátalová 2022) byly zachyceny případy zemědělců s bariérami, kteří díky postupné přípravě KO ve spolupráci s poradci a dalšími organizacemi budovali své kapacity a zvyšovali motivaci k realizaci. Na škále motivace se nacházeli na přechodu ze skupiny s bariérami do skupiny motivovaných: byla u nich patrná zesilující inklinace k určitým typům KO a vyšší množství času, které investovali do uvažování o KO. Opakovaně uvažovali, jak vybraný typ KO zavést a přesvědčit o něm ostatní v podniku. V případě předkládané studie tomuto odpovídá situace komunikačních partnerů Z5 a U_Z2.

Klíčovými prvky úspěchu zejména ve větších organizacích jsou:

- podpora z vnějšku ať od poradců či jiných organizací
- příznivé nastavení vnitroorganizačního prostředí (souhlas vedení a dostatečně stabilní finanční situace)
- výhodnost zavádění opatření
- pozitivní zpětná vazba už v průběhu přípravy pro daného

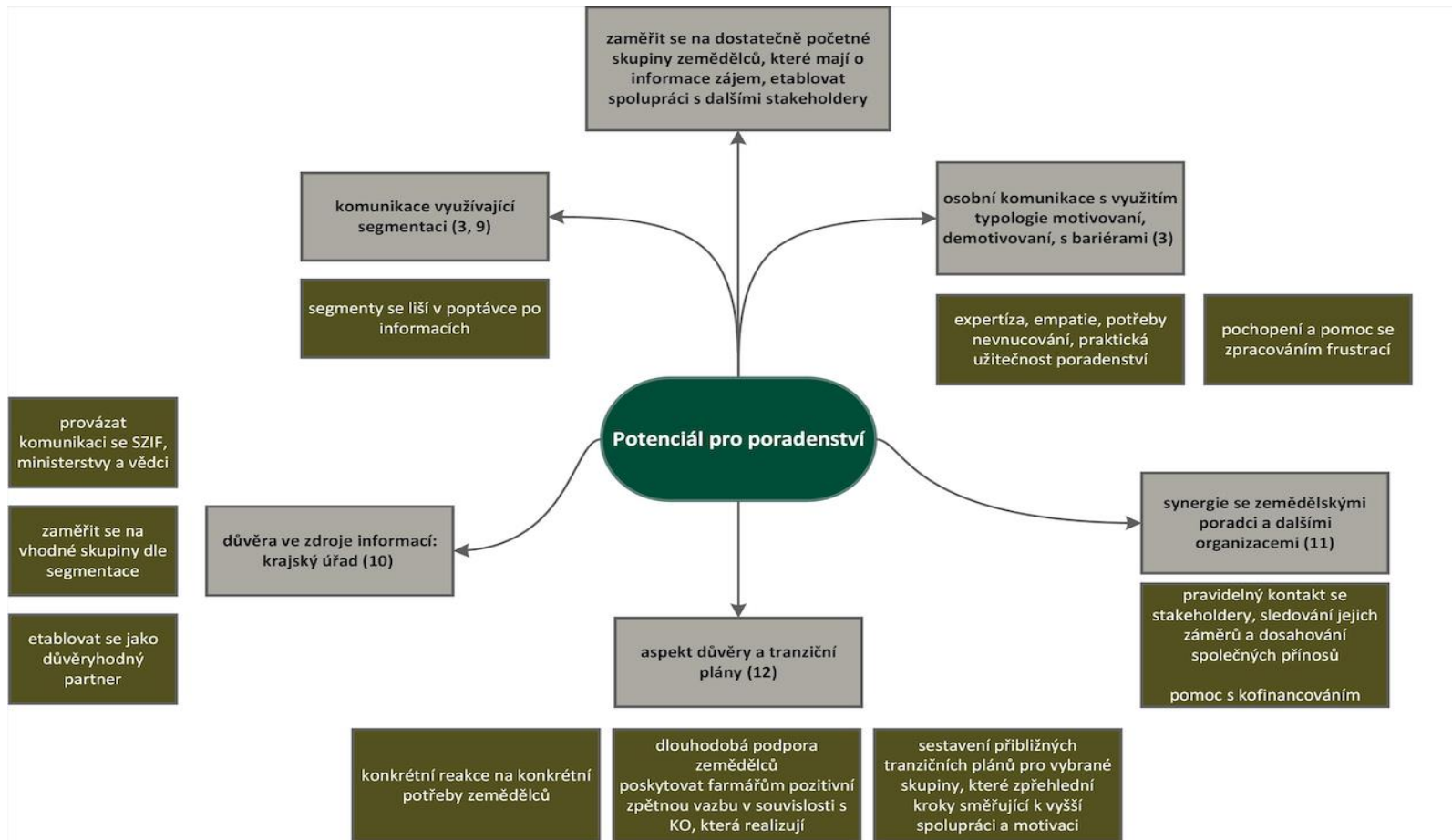
zemědělce (samotný zemědělec vnímá benefity na osobní úrovni, např. i v podobě porozumění)

- následná pozitivní zpětná vazba z efektu realizovaného KO a opět pozitivní informace z okolí, včetně místní komunity, reakcí na sociálních sítích apod.

Velké Heraldice. CC BY 2.0 DEED, Herbert Frank

Přehledový diagram návrhů - poradenství

Přehledový diagram návrhů - opatření v krajině

